

УДК 378. 016: 811. 161. 2' 342]: 161. 4

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-1715-1729](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-1715-1729)

Караман Станіслав Олександрович доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0003-3186-375x>

Караман Ольга Володимирівна кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-5652-4395>

Караман Ростислав Станіславович науковий співробітник відділу географічної та економічної освіти Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0009-0002-6865-4716>

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТВОРЕННЯ Й ВИМОВИ ПРИГОЛОСНИХ ЗВУКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті обґрунтовано два типи лінгводидактичних стратегій формування математичної компетентності суб'єктів освітнього процесу під час опрацювання особливостей творення й вимови приголосних звуків української мови в закладах освіти. Акцентовано, що обрані й екстрапольовані в практику закладів вищої освіти типи лінгводидактичних стратегій – продукування тексту та навчання репродуктивного й інтерпретаційного текстотворення – сприяють формуванню в студентів української філології математичної компетентності, дидактичний ресурс якої дає змогу продуктивно опрацьовувати теоретичний матеріал та реалізовувати прикладний аспект засвоєння розділу через уведення теоретичних відомостей у справи і завдання, зорієнтовані на визначення проблемних і дискусійних питань, обґрунтування диференційних ознак приголосних звуків, аналіз фонетичних процесів, формулювання правил способів творення та вимови приголосних звуків, проведення мовних експериментів з подальшим обговоренням їх результатів, як кероване усвідомлене оволодіння мовою з метою реалізації мовлення для задоволення фахових

потреб та запитів зрілої особистості, користування мовою як засобом спілкування, висловлення та розуміння думок, відображення емоційного стану мовців. Схарактеризовано математичну компетентність суб'єктів освітнього процесу в контексті чинних нормативних документів з питань освіти як надважливий особистісний феномен; набуті за допомогою знань у процесі навчання математичні навички та вміння, що надають суб'єктам освітнього процесу унікальної здатності вивчати українську мову засобами логічного, алгоритмічного, критичного мислення задля правильного їх застосування в повсякденній мовній практиці, а також у майбутній професійній діяльності. Розкрито теоретичні та прикладні аспекти реалізації лінгводидактичних стратегій в опрацюванні вузлових тем фонетики, присвячених особливостям творення й вимови приголосних звуків української мови з урахуванням етапів пізнання, вимог до внутрішньої логіки навчання, встановлення асоціативних зв'язків між фонетичними процесами, явищами, які сприяють стійкості знань, проникненню у фонетичну природу приго-лосних звуків української мови, закономірностей сполучуваності приго-лосних звуків у мовленнєвому потоці, їх взаємовпливу, модифікацій, способів творення та вимови.

Ключові слова: навчання української мови, дидактична стратегія, дидактичні методи навчання, лінгводидактична стратегія, лінгводидактична стратегія продукування тексту, лінгводидактична стратегія навчання репродуктивного й інтерпретаційного текстотворення, компетентність, ключова компетентність, математична компетентність, формування математичної компетентності суб'єктів освітнього процесу в навчанні української мови, особливості творення й вимови приголосних звуків української мови, мовні експерименти, спостереження, вправи і завдання.

Karaman Stanislav Oleksandrovykh Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Ukrainian language The Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0003-3186-375x>

Karaman Olha Volodymyrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Ukrainian language The Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-5652-4395>

Karaman Rostyslav Stanislavovych Research fellow of the Department of Geography and Economics Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine Kyiv, <https://orcid.org/0009-0002-6865-4716>

LINGUODIDACTIC STRATEGIES FOR FORMING MATHEMATICAL COMPETENCE IN SUBJECTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE COURSE OF STUDYING THE PECULIARITIES OF PRODUCTION AND PRONUNCIATION OF CONSONANTS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

Abstract. The article substantiates two types of the formation of mathematical competence in subjects of the educational process in the course of studying the peculiarities of production and pronunciation of consonants of the Ukrainian language in educational institutions. It is emphasized that the types of linguodidactic strategies, notably text production and training in reproductive and interpretive text formation, which are selected and extrapolated into the practice of higher educational institutions, contribute to the formation of mathematical competence in students of Ukrainian philology. Its didactic resource allows to productively process theoretical material and implement the applied aspect of learning the material of the section through the introduction of theoretical information in exercises and tasks focused on the definition of problematic and controversial issues, substantiation of differential peculiarities of consonants, analysis of phonetic processes, formulation of rules of producing and pronouncing consonants, conducting language experiments with further discussion of the results thereof, as a controlled comprehensive language acquisition aiming at meeting the professional needs and requests of a mature individual, using language as a means of communication, expressing and understanding thoughts, and reflecting the emotional state of speakers.

The article describes the mathematical competence of subjects of the educational process in the context of current regulatory documents on education as an important personal phenomenon. It also characterizes mathematical skills, which students acquire with the help of knowledge in the learning process, and which give them a unique ability to learn the Ukrainian language through methods of logical, algorithmic, and critical thinking for the correct application thereof in both everyday language practice and in future professional activities.

It is revealed that theoretical and applied aspects of the implementation of linguodidactic strategies in the acquisition of key topics of phonetics, which focus on the peculiarities of producing and pronunciation of consonant of the Ukrainian language, considering the stages of cognition, requirements to the internal logic of learning, establishment of associative links between phonetic processes, phenomena that contribute to the sustainability of knowledge, and penetration into the phonetic nature of consonant sounds of the Ukrainian language, acquisition of compatibility patterns of consonant in the speech flow, their interference, modifications, and methods of producing and pronunciation.

Keywords: teaching the Ukrainian language, didactic strategy, didactic teaching methods, linguodidactic strategy, linguodidactic strategy of text production, linguodidactic strategy of teaching reproductive and interpretive text formation, competence, key competence, mathematical competence, formation of mathematical competence of subjects of the educational process in teaching the Ukrainian language, peculiarities of producing and pronouncing consonants of the Ukrainian language, language experiments, observations, exercises and tasks.

Постановка проблеми. Домінування компетентнісної парадигми й інтенсивні перетворення в українській освіті зумовлюють потребу оновлення змістових, а також організаційно-технологічних складників, випрацювання чітких орієнтирів на всіх її етапах з урахуванням типологічних особливостей різновікових суб'єктів освітнього процесу. Запит сучасного суспільства на компетентнісного фахівця, здатного до вербальної й психологічної взаємодії під час виконання професійних завдань, послуговуючись невичерпним українськомовним ресурсом, в умовах сьогодення набирає виняткової гостроти, а відтак і необхідності переформатування освітнього процесу в нових соціокультурних реаліях.

Теоретичні узагальнення здобутків педагогічної, психологічної та лінгводидактичної наукових галузей у ретроспективі засвідчують, що формування і розвиток нової освітньої парадигми пов'язані з пошуком нових підходів, які забезпечують певний перерозподіл предметів наукових досліджень. Такі науки, як лінгвістика, філософія, педагогіка, психологія, соціологія, лінгводидактика гармонізують предмет наукового дослідження, взаємодіючи в багатовимірному полі антропології, що дає змогу використовувати поняття, термінологію різних наукових дисциплін через дотичні сегменти, які пов'язані з галуззю антропології та проєктувати освітню діяльність у процесі побудови лінгводидактичних стратегій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опрацювання й синтез спеціальних досліджень і лінгводидактичних студій з означеної проблеми дають змогу виокремити пріоритетні сегменти розроблення, актуалізацію її в лінгводидактичному дискурсі першої половини ХХІ століття, що, вочевидь, пов'язано з активними пошуками науковців та освітян-практиків оптимальних моделей навчання на компетентнісній основі. Новаторство в розробленні лінгводидактичних стратегій навчання української мови студентів нефілологічних спеціальностей належить О.Любашенко, в монографічній праці якої з належною повнотою описано зарубіжний досвід й екстрапольовано в практику закладів вищої освіти вісім типів лінгводидактичних стратегій, які знайшли своє продовження в наукових публікаціях дослідників наступного десятиріччя ХХІ століття (Н. Голуб,

О. Горошкіна, Т. Денищич, С. Караман, О. Караман, О. Копусь, О. Кулик, О. Кучерук, В. Лучкевич, О. Попова та ін.).

Математична компетентність здобувачів освіти як предметна або ключова (загальна) об'єктивно стала предметом зацікавлень дослідників різних наукових галузей, оскільки прикметною ознакою сучасного освітнього процесу є широке використання математичних символів, схем, таблиць, діаграм, алгоритмів задля стислого унаочнення будь-якого предмета, поняття, явища, процесу тощо (Л. Артеменко, К. Авраменко, З. Бакум, Л. Дегтяренко, І. Зіненко, Н. Михайличенко, А. Негуляєва та ін.), що сприяють розвитку логічного й критичного мислення, когнітивного діапазону особистості, формуванню навичок добирати аргументи для підтвердження правильності міркувань, суджень під час розгляду дискусійних питань будь-якого навчального предмета/дисципліни.

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми. Функціонування в науковому обігу термінового поняття «лінгводидактична стратегія» зумовлює необхідність конкретизації його змісту, складників, функцій, типів, а відтак потребує наукового аналізу, обґрунтування й екстраполювання в освітній процес закладів вищої освіти в нових соціокультурних умовах.

Мета статті – обґрунтувати лінгводидактичні стратегії формування математичної компетентності суб'єктів освітнього процесу під час засвоєння особливостей творення й вимови приголосних звуків української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгводидактика ХХІ століття стала сегментом педагогічної науки, що інтенсивно розвивається, реагуючи на об'єктивні запити різногалузових дослідників, які студіюють проблеми інтегративного характеру. Сучасний полікультурний соціум, сповнений викликів і непередбачуваних змін, по-особливого актуалізує проблему розроблення ефективних дидактичних стратегій у формуванні комунікативної компетентності різногалузових фахівців, здатних до міжособистісної взаємодії, співпраці на засадах рівноправного партнерства в нестандартних умовах сьогодення, якісного виконання професійних завдань, навчання впродовж життя.

Термінове поняття «дидактична стратегія» у педагогічній науці характеризують як організацію освітнього процесу із передбачуваними дидактичними засобами навчання: принципами, підходами, формами, методами, прийомами, засобами, технологіями, підпорядкованих меті та визначеним завданням. У закладі вищої освіти дидактична стратегія слугує орієнтиром, необхідним викладачеві для розроблення робочої програми відповідної навчальної дисципліни, плану проведення занять, а також

програмування навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти [4; 8; 10]. Уперше в науковий обіг поняття «лінгводидактична стратегія» ввела О.Любашенко в такому формулюванні: «лінгводидактична стратегія» – це проєкт освітнього процесу та розподіленої співдіяльності суб'єктів, який здійснюється як кероване усвідомлене оволодіння мовою з метою реалізації мовлення для задоволення фахових потреб та запитів зрілої особистості, користування мовою як засобом спілкування, вираження та розуміння думок, відображення емоційного стану мовців [10 С. 123].

Дослідниця виокремлює й обґрунтовує типи лінгводидактичних стратегій: 1) стратегії рецептивного мовленнєвого спілкування; 2) дидактичне слухання (аудіювання); 3) стратегії читання в навчанні української мови; 4) лінгводидактичні стратегії продукування тексту; 5) навчання репродуктивного та інтерпретаційного текстотворення; 6) навчання контактної комунікативної мовленнєвої взаємодії у формі монологічних та діалогічних текстів; 7) опанування стильовими та жанровими видами продуктивного мовлення; 8) стратегії перетворення тексту. Дидактичне функціонування кожного типу стратегій О.Любашенко розглядає як єдність таких обов'язкових взаємозумовлених складників, що корелюють з логікою навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти: вид мовленнєвої діяльності як дидактична мета (усне та писемне мовлення, перетворення висловлень і текстів, рецептивне чи продуктивне мовлення) [там само, С. 124-125]. Водночас зауважимо, що обґрунтовані й експериментально апробовані дослідницею типи лінгводидактичних стратегій розроблено для навчання української мови здобувачів освіти нефілологічних спеціальностей.

Окреслений аспект досліджуваної проблеми (засвоєння особливостей творення й вимови приголосних звуків української мови в процесі навчання фонетики сучасної української літературної мови студентів-філологів) зумовлює урахування у виборі типу лінгводидактичної стратегії змісту дисципліни, мети й завдань курсу, а також очікуваних результатів, передбачених навчальною програмою першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Тому як методично доцільні у контексті нашої студії розглядаємо такі типи лінгводидактичних стратегій, як продукування тексту; навчання репродуктивного та інтерпретаційного текстотворення, які водночас уможливають формування в студентів української філології математичної компетентності, універсальний характер якої дає змогу опрацювати теоретичний матеріал про будову мовленнєвого апарату, природу й функції приголосних звуків, акустичні, анатомо-фізіологічні особливості їх творення, правильну вимову приголосних звуків та їх сполучень у мовному потоці через уведення теоретичних відомостей у

вправи і завдання, зорієнтовані на обговорення дискусійних питань, обґрунтування фонетичних процесів, формулювання гіпотез, аргументованих доводів, визначення методів перевірки достовірності сформульованих гіпотез, розроблення мнемонічних прийомів тощо [1; 2; 3; 5;].

Прокоментуємо означені типи лінгводидактичних стратегій – продукування тексту; навчання репродуктивного та інтерпретаційного текстотворення – під час засвоєння особливостей творення й вимови приголосних звуків української мови.

Визначальними характеристиками першого типу лінгводидактичної стратегії – продукування тексту – є динамічність, гнучкість, варіативність, оскільки класифікаційна характеристика приголосних звуків української мови зумовлює усвідомлене засвоєння диференційних ознак кожного приголосного звука, опрацювання тексту навчальної інформації про природу приголосних звуків, а також самостійне створення текстів-моделей, текстів-коментарів з використанням мнемонічних прийомів, схем, алгоритмів, гіпотез. За лінгводидактичною стратегією першого типу студенти оволодівають вмінням, по-перше, переказувати науковий текст, ілюструючи теоретичні положення власними прикладами; по-друге, створювати тексти-коментарі, тексти-інструкції; по-третє, виконувати фонетичні вправи і завдання за зразком.

Подаємо орієнтовні етапи практичної реалізації лінгводидактичної стратегії продукування тексту на заняттях вивчення особливостей творення й вимови приголосних звуків української мови.

Етап І. 1. Прочитайте текст про фонетичну природу сонорних приголосних української мови, а також методичні рекомендації студентам-першокурсникам для осмисленого запам'ятовування сонорних приголосних звуків з опорою на мнемонічні прийоми («словесні ключі»), які необхідно тримати в пам'яті під час фонетичного аналізу, проведення мовних експериментів, коментування фонетичних процесів.

Сонорні приголосні звуки української мови

Сонорними, або **сонантами** (лат. *sonāre* – звучно, голосно), в українському мовознавстві називають приголосні, що творяться за допомогою голосу й шуму з домінуванням голосу. Під час артикулювання сонорних звуків у ротовій порожнині утворюється досить широка щілина, крізь яку проходить повітряний струмінь, не створюючи шуму, притаманного шумним приголосним. В українській мові 9 сонорних приголосних: [м], [н], [н'], [в], [л], [л'], [р], [р'], [й].

Методичні настанови. Варіант 1. Для стійкого запам'ятовування сонорних приголосних звуків доцільно використовувати мнемонічні прийоми («словесні ключі», схеми, символи тощо). Апробований в освітній

практиці словесний ключ «**Ми Не ВаЛеРій**» сприяє успішному запам'ятовуванню сонорних звуків.

Етап II. 1. Після опрацювання методичних настанов про стійке запам'ятовування сонорних приголосних звуків студентам пропонуємо доповнити методичні настанови власними коментарями про способи утримання в пам'яті й відтворення 9 сонорних приголосних звуків української мови.

2. Обґрунтувати доцільність внесених доповнень до змісту методичних настанов. 3. Зіставити самостійно доповнений текст методичних настанов зі змістом нового варіанту.

Методичні настанови. Новий зміст варіанту 2. Для стійкого запам'ятовування сонорних приголосних звуків доцільно використовувати мнемонічні прийоми («словесні ключі», схеми, символи тощо). Апробований в освітній практиці словесний ключ «**Ми Не ВаЛеРій**» сприяє успішному запам'ятовуванню сонорних звуків. Словесний ключ «**Ми Не ВаЛеРій**» не містить звуків на позначення м'яких сонорних приголосних [н'], [л'], [р'], тому під час вимови сонорних приголосних звуків з опорою на словесний ключ необхідно враховувати потребу відтворення корелятивних пар за твердістю / м'якістю. З-поміж шести твердих приголосних словесного ключа два приголосні звуки – постійно тверді: [м], [в], які не мають корелятивних пар за твердістю / м'якістю; звук [й] – постійно м'який, теж не має корелятивної пари за твердістю / м'якістю; лише три приголосні звуки [н], [л] [р] мають корелятивні пари за твердістю / м'якістю: [н] - [н']; [л] - [л']; [р] - [р']. Відтак повний перелік 9 приголосних сонорних звуків з опорою на словесний ключ необхідно вимовляти в такій послідовності: [м], [н] - [н'], [в], [л] - [л'], [р] - [р'], [й].

Етап III. 1. Прочитайте текст про фонетичну природу шумних (дзвінких і глухих) приголосних звуків української мови, а також методичні рекомендації студентам-першокурсникам для осмисленого запам'ятовування шумних приголосних звуків з опорою на мнемонічні прийоми («словесні ключі»), які необхідно тримати в пам'яті під час фонетичного аналізу, проведення мовних експериментів, коментування фонетичних процесів.

Шумні приголосні звуки української мови

До **шумних приголосних звуків** української мови в мовознавстві віднесено приголосні, утворені з голосового тону (або голосу) й шуму з домінуванням шуму або тільки шуму. **Шумні приголосні звуки** розподілено на **дзвінкі й глухі**. Дзвінких приголосних в українській мові – 11 звуків: [дз], [дз'], [г], [дж], [г], [з], [з'], [д], [д'], [б], [ж]. Глухих приголосних в українській мові – 12 звуків: [ч], [к], [п], [ш], [ц], [ц'], [ф], [с], [с'], [т], [т'], [х].

Дзвінкі приголосні звуки утворюються з голосу і шуму з переважанням шуму. Під час творення дзвінких приголосних звуків повітряний струмінь утворює голосовий тон або шум, натрапляючи в ротовій порожнині чи глотці на зімкнення або широку щілину.

Глухі приголосні звуки утворюються тільки за допомогою шуму. Під час творення глухих приголосних звуків повітря натрапляє в ротовій порожнині на вузьку щілину чи повне зімкнення, де утворюються специфічні для кожного приголосного шуми.

Методичні настанови. Для стійкого запам'ятовування шумних приголосних звуків доцільно також використовувати мнемонічні прийоми («словесні ключі»), зокрема, для дзвінких звуків словесний ключ: «ДЗиГа: «ДЖ!» – ГаЗДа: «БіЖи!»»; для глухих звуків словесний ключ – «ЧуК ПиШе Ці ФоКуСи ТиХо». Зауважимо, що під час вимови дзвінких і глухих приголосних звуків з опорою на словесні ключі необхідно також урахувувати корелятивні пари за твердістю / м'якістю.

На четвертому етапі реалізації лінгводидактичної стратегії продукування тексту передбачено виконання вправ і завдань.

Другий тип лінгводидактичної стратегії – **навчання репродуктивного та інтерпретаційного текстотворення** – доцільно зреалізовувати під час опрацювання особливостей творення й вимови приголосних звуків української мови за місцем творення, оскільки репродуктивний сегмент другого типу лінгводидактичної стратегії передбачає відтворення й аналіз тексту в навчальній аудиторії, інтерпретаційний же сегмент зорієнтований на творче трансформування, модифікацію, доповнення тексту, що продукується в комунікативній ситуації [10]. Крім того, другий тип лінгводидактичної стратегії сприяє формуванню математичної компетентності через виконання системи завдань і вправ, які містять дискусійні питання, тлумачення змістових характеристик лінгвістичних термінів під час проведення мовних експериментів, спостережень, продукування логічних міркувань, суджень, відпрацювання індивідуальних комунікативних стратегій.

Досвід підтверджує ефективність опрацювання особливостей творення й вимови приголосних звуків української мови за місцем і способом творення приголосних звуків проблемно-пошуковим шляхом з використанням узагальнювальних таблиць, схем, словесних ключів, а також через спостереження за роботою власних мовних органів та акустичними особливостями звуків, вимовою їх у різних фонетичних умовах, що дає можливість студентам здійснювати самоперевірку, дискутувати, аналізувати, узагальнювати, формулювати висновки. Прикладний аспект формування математичної компетентності в студентів з використанням

другого типу лінгводидактичної стратегії доцільно зреалізовувати також поетапно.

Етап I. Проведіть спостереження. Вимовте приголосні звуки за місцем творення у такій послідовності:

1. **Губні:** [б], [п], [в], [м], [ф] – звертайте увагу на положення губ. Під час вимови яких губних приголосних між нижньою і верхньою губами утворюється невелика щілина?

2. **Язикові (передньоязикові):** 2.1) передньоязикові (верхньозубні, апікальні: [д], [д'], [т], [т'], [л], [л'], [н], [н'], [р], [р'] – поспостерігайте за рухом спинки та кінчика язика під час вимови передньоязикових верхньозубних. Чи торкається кінчик язика альвеол верхніх зубів? 2.2) передньоязикові (нижньозубні, дорсальні: [з], [з'], [с], [с'], [ц], [ц'], [дз], [дз'] – поспостерігайте за рухом спинки та кінчика язика під час вимови передньоязикових нижньозубних. Чи торкається кінчик язика альвеол нижніх зубів? 2.3) передньоязикові (ясенні, какумінальні: [ж], [ч], [ш], [дж] – поспостерігайте за рухом спинки та кінчика язика під час вимови передньоязикових ясенних. Чи піднімається спинка язика по вертикалі до твердого піднебіння (ясен)? Стежте, щоб кінчик язика не торкався альвеол зубів.

3. **Язикові (середньоязиковий [й])** – поспостерігайте за рухом спинки язика під час вимови середньоязикового приголосного. Чи піднімається середня частина язикової спинки язика до твердого піднебіння боковими краями найвище, утворюючи посередині твердого піднебіння досить вузьку щілину, крізь яку проходить звучний струмінь повітря з незначним шумом?

4. **Язикові (задньоязикові: [г], [к], [х])** – поспостерігайте за рухом язика по горизонталі до задньої частини в ротовій порожнині, де відбувається зімкнення й прорив між коренем язика і м'яким піднебінням, коли вимовляємо звуки [г] і [к]. Під час вимови [г] наявний гучний шум і понижений голос; під час вимови [к] наявний лише шум. Поспостерігайте за задньою частиною спинки язика під час вимови приголосного звука [х], яка зближується з заднім краєм твердого піднебіння і суміжною з ним частиною м'якого піднебіння, внаслідок чого утворюється щілина, крізь яку проходить струмінь видихуваного повітря, утворюючи характерний шум.

5. **Глотковий [г]** – простежте за рухом кореня язика, який відтягується назад і зближується з задньою стінкою глотки, між задньою частиною спинки язика і м'яким піднебінням, яке закриває вхід у носову порожнину, утворюється щілина, крізь яку проходить струмінь повітря, утворюючи характерний шум.

Етап II. 1. Проведіть спостереження. Вимовте звуки у такій послідовності: [п], [з], [ч], [д], [г], [т], [ц] – звертайте увагу, де знаходиться

1725

8. І. Вимовте протяжно подані звуки: [ж], [л], [в], [ш], [ф], [г], [с], [к], [г], [п].

ІІ. Чому звуки [к], [г], [п] не можна вимовити протяжно? Скільки в українській мові зімкнено-проривних звуків? Вимовте їх.

Етап ІV. 1. Проведіть експеримент. Вимовте пошепки кілька разів приголосні в такому порядку: [г] – [х]; [п] – [б]; [ш] – [ж]; [с] – [з]; [т] – [д]. Потім вимовте склади: ка-га; па-ба; ша-жа; са-за; та-да. Стежте за ступенем напруження мовних органів під час вимови глухих і дзвінких приголосних. 2. Які звуки, на вашу думку, напружені, а які не напружені? 3. Перевірте правильність власних міркувань, опрацювавши теоретичний матеріал.

Напружені й ненапружені приголосні

Дзвінки і глухі приголосні розрізняються артикуляційно – ступенем напруження мовних органів: губ, язика, глотки, гортані, стінок ротової порожнини. Вважають, що глухі – **напружені звуки**, дзвінки – **ненапружені**. Ця різниця особливо помітна в шепітному мовленні, без голосу, коли, наприклад, [б] і [п] або [д] і [т] розрізняються саме завдяки неоднаковій напруженості [7].

6. Назвіть приголосний звук за його основними класифікаційними ознаками.

1. Сонорний, губний, зімкнено-проривний, твердий.

2. Дзвінкий (ненапружений), передньоязиковий верхньозубний (апикальний), зімкнено-проривний, твердий.

3. Глухий (напружений), передньоязиковий ясенний (какумінальний), зімкнено-щілинний, шиплячий, твердий.

4. Сонорний, серединний, фрикативний, передньоязиковий верхньозубний (апикальний), твердий.

5. Глухий (напружений), лабіо-дентальний, фрикативний, твердий.

6. Сонорний, зімкнено-проривний, передньоязиковий верхньозубний (апикальний), назальний, палаталізований [7].

7. Порівняйте подані пари приголосних звуків. Чим в артикуляційному і акустичному відношеннях вони відмінні і в чому спільні?

[д'] – [т'], [ц] – [ч], [г] – [к], [з] – [ж], [с] – [ш], [в] – [ф], [м] – [н], [ц] – [дз].

6. Назвіть:

а) два звуки губні, губно-губні, чисті, зімкнено-проривні, тверді, але один – дзвінкий, а другий – глухий;

б) два звуки передньоязикові, зімкнено-проривні, чисті, тверді, але один – дзвінкий, а другий – глухий;

в) два звуки сонорні, зімкнено-прохідні, тверді, носові, але один – губний, а другий – передньоязиковий;

г) три звуки зімкнено-проривні, неносові, дзвінкі, тверді, але один – губний, другий – передньоязиковий, а третій – задньоязиковий;

д) три звуки зімкнено-проривні, неносові, глухі, тверді, але один – губний, другий – передньоязиковий, а третій – задньоязиковий;

з) два звуки шиплячі, передньоязикові ясенні (какумінальні), тверді, але один – дзвінкий, а другий – глухий;

ж) два звуки задньоязикові тверді, глухі, але один – зімкнено-проривний, а другий – щілинний.

Система навчально-тренувальних вправ і завдань, розроблена в контексті математичної компетентності за двома типами лінгводидактичних стратегій (продукування тексту; навчання репродуктивного та інтерпретаційного текстотворення) підтвердила продуктивність в освітньому процесі студентів-першокурсників, сприяла оптимальному зануренню їх у фонетичну теорію, насичену описом особливостей творення й вимови приголосних звуків української мови, формуванню мовного чуття й спостережливості, фахової компетентності загалом.

Висновки. Запропоновані типи лінгводидактичних стратегій формування математичної компетентності здобувачів вищої освіти корелюють із логікою навчально-пізнавальної діяльності їх, мають широкий діапазон задіяння методичного інструментарію для осмисленого опрацювання і належного засвоєння особливостей способів творення й вимови приголосних звуків української мови, розвивають спостережливість у процесі аналізу фонетичних явищ, відповідних модифікацій приголосних звуків під час сполучуваності та вимови їх, орфоепічну культуру загалом.

Література

1. Авраменко К. Б., Михайличенко Н. М. Формування математичної компетентності у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. Молодий вчений. 2017. № 9(49). С. 293–296. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9/66.pdf>
2. Артеменко Л. І. «Математична компетентність» у контексті навчання української мови. Нова українська школа й підготовка вчителя до забезпечення базової середньої освіти : зб. матеріалів І Всеукр. наук.-практ. конф., м. Глухів, 2021 р. / МОН України; Департамент освіти і науки Сумської ОДА; Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2021. Ч. І. С. 155–161. URL: <http://gnpu.edu.ua/>
3. Дегтяренко Л. І. Формування математичних компетентностей випускника школи як місія мат. освіти. URL: http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2008/08_02dlifmk.pdf
4. Денищич Т. А. Лінгводидактичні стратегії як основний засіб навчання діалогічного мовлення студентів. Матеріалами Міжнародних Челпанівських психолого-педагогічних читань. Том IV (12), 2014 С. 63-68 // chelpanov.eeipsy.org/index.php/eeip/issue/view/15
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.01.2021).

6. Зіненко І. М. Визначення структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. № 2. С 165-174.

7. Караман С.О., Караман О.В., Бакум З.П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Частина І. Фонетика. Фонологія. Графіка/За ред. С.О.Карамана. – 2-ге вид., перероб. І допов. КМПУ імені Б.Д.Грінченка. 2009. 188 С.

8. Караман С.О., Караман О.В. Лінгводидактичні стратегії у професійній мовно-мовленсвій підготовці вчителя-словесника /С.О.Караман, О.В.Караман// Теоретична і дидактична філологія: Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, ФОП Лукашевич О.М., Випуск 12. – 2012 – с.42-47

9. Кузнецова Г.П., Караман С.О., Караман О.В. Оновлення змісту методичної системи навчання фонетики майбутніх учителів української словесності в контексті здобутків мовознавства. «Вісник науки та освіти» (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»). Випуск № 6 (6). Київ, 2022. С. 135-160. 264 С. URL:<http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/3300/331>

10. Любашенко О.В. Лінгводидактичні стратегії: проєктування процесу навчання української мови у вищій школі: Монографія/за ред. С.О.Карамана. Ніжин: ТОВ Видавництво Аспект-Поліграф, 2007. 296 С.

11. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. посіб. /О.М.Горошкіна, С.О.Караман, З.П.Бакум, О.В.Караман, О.А.Копусь; за ред. О.М.Горошкіної та С.О.Карамана. Київ: «АКМЕ ГРУП», 2015. 250 с.

References:

1. Avramenko K. B., Mykhailychenko N. M. Formuvannia matematychnoi kompetentnosti u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly [Formation of mathematical competence in the vocational training of future primary school teachers]. Molodyi vchenyi. 2017. № 9(49). S. 293–296. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9/66.pdf>

2. Artemenko L. I. "Matematychna kompetentnist" u konteksti navchannia ukrainskoi movy ["Mathematical competence" in the context of teaching the Ukrainian language]. Nova ukrainska shkola y pidhotovka vchytelia do zabezpechennia bazovoi serednoi osvity: zb. materialiv I Vseukr. nauk.-prakt. konf., m. Hlukhiv, 2021 r. / MON Ukrainy; Departament osvity i nauky Sumskoi ODA; Hlukhivskyi NPU im. O. Dovzhenka. Hlukhiv, 2021. Ch. I. S. 155–161. URL: <http://gnpu.edu.ua/>

3. Dehtiarenko L. I. Formuvannia matematychnykh kompetentnostei vypusnyka shkoly yak misiia matematychnoi osvity [Formation of mathematical competencies of a school graduate as a mission of mathematical education]. URL: http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2008/08_02dlifmk.pdf

4. Denyshchych T.A. Linhvodydaktychni stratehii yak osnovnyi zasib navchannia dialohichnoho movlennia studentiv [Linguodidactic strategies as the key means of teaching dialogical speech to students]. Materialy Mizhnarodnykh Chelpanivskykh psykholohopedahohichnykh chytan. Tom IV (12), 2014 С. 63-68// chelpanov.eeipsy.org/index.php/eeip/issue/view/15

5. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 lystopada 2011 r. № 1392 [State standard of basic and complete secondary education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 23, 2011

№ 1392]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (Referred to: 31.01.2021).

6. Zinenko I. M. Vyznachennia struktury matematychnoi kompetentnosti uchniv starshoho shkilnoho viku [Determination of the structure of mathematical competence of high school students]. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii : nauk. zhurn. Sumy : SumDPUim. A. S. Makarenka, 2009. № 2. S 165-174.

7. Karaman S.O., Karaman O.V., Bakum Z.P. Suchasna ukrainska literaturna mova: Pidruchnyk. Chastyna I. Fonetyka. Fonolohiia. Hrafika [Modern Ukrainian literary language: Textbook. Part I. Phonetics. Phonology. Graphics]. Za red. S.O. Karamana. – 2-he vyd., pererob. I dopov. KMPU imeni B.D. Hrinchenka. 2009. 188 s.

8. Karaman S.O., Karaman O.V. Linhvodydaktychni stratehii u profesiinii movno-movlenievii pidhotovtsi vchytelia-slovesnyka [Linguodidactic Strategies in Professional Speech and Language Training of a Language Teacher]. S.O.Karaman, O.V.Karaman// Teoretychna i dydaktychna filolohiia: Zbirnyk naukovykh prats. – Pereiaslav-Khmelnyskyi, FOP Lukashevych O.M., Vypusk 12. – 2012 – s.42-47.

9. Kuznetsova H.P., Karaman S.O., Karaman O.V. Onovlennia zmistu metodychnoi systemy navchannia fonetyky maibutnikh uchyteliv ukrainskoi slovesnosti v konteksti zdobutkiv movoznavstva [Updating the content of the methodological system for teaching the phonetics to future teachers of Ukrainian literature in the context of the achievements in linguistics]. «Visnyk nauky ta osvity» (Seriiia «Filolohiia», Seriiia «Pedagogika», Seriiia «Sotsiolohiia», Seriiia «Kultura i mystetstvo», Seriiia «Istoriia ta arkheolohiia»). Vypusk № 6 (6). Kyiv, 2022. S. 135-160. 264 s. URL:<http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/3300/331>

10. Liubashenko O.V. Linhvodydaktychni stratehii: proiektuvannia protsesu navchannia ukrainskoi movy u vyshchii shkoli: Monohrafiia [Linguodidactic strategies: designing the process of teaching the Ukrainian language in higher education: Monograph]. Za red. S.O.Karamana. Nizhyn: TOV Vydavnytstvo Aspekt-Polihras, 2007. 296 s.

11. Praktykum z metodyky navchannia movoznavchykh dystsyplin u vyshchii shkoli: navch. posib. [Practice on methods of teaching linguistic disciplines in higher education: textbook]. O.M.Horoshkina, S.O.Karaman, Z.P.Bakum, O.V.Karaman, O.A.Kopus; za red. O.M.Horoshkinoi ta S.O.Karamana. Kyiv: “AKME HRUP”, 2015. 250 s.